HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS **LAUSUNTO**

22.9.2023

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite Helsingin käräjäoikeuden edustajan kuuleminen lakivaliokunnassa 26.9.2023 kello 10.00

Asia U 44/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU muuttamisesta

Asian tausta

Valtioneuvosto on päättänyt lähettää eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella Euroopan komission 12.7.2023 tekemän ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU (uhridirektiivi) muuttamisesta. Lakivaliokunta on pyytänyt ehdotuksesta lausunnon Helsingin käräjäoikeudelta.

Valtioneuvoston kirjelmään U 44/2023 vp liitetyssä muistiossa kerrotuin tavoin alkuperäinen, vuonna 2012 hyväksytty, marraskuusta 2015 alkaen kaikissa EU-jäsenvaltioissa yhtä lukuun ottamatta sovellettavana ollut direktiivi on ollut muuttamattomana noin kahdeksan vuotta. Nyt ehdotettujen muutosten tavoitteena on muistiossa siteeratuin tavoin 1) parantaa merkittävästi uhrien tiedonsaantia; 2) parantaa suojelutoimenpiteiden mukauttamista uhrien tarpeisiin haavoittuvassa asemassa olevien uhrien turvallisuuden varmistamiseksi; 3) parantaa haavoittuvassa asemassa olevien uhrien mahdollisuutta saada erityistukea; 4) edistää uhrien osallistumista rikosoikeudellisiin menettelyihin; sekä 5) helpottaa mahdollisuutta saada korvaus rikoksentekijältä kaikissa tapauksissa, sekä kansallisissa että rajat ylittävissä tapauksissa.

Yleiset huomiot

Tarkasteltavana olevan Euroopan parlamentin ja neuvoston muutosehdotuksen johdannossa muutostarvetta on perusteltu viittaamalla komission vuonna 2020 antamaan uhrien oikeuksia koskevaan EU:n strategiaan (2020–2025) (COM/2020/258 final) sekä toteamalla, että yksi strategiassa komissiolle asetettu tehtävä oli arvioida, onko uhridirektiiviä tarpeen tarkistaa ja muuttaa. Komission 28.6.2022 hyväksymästä arviosta (SWD/2022/0179 final) oli käynyt ilmi, että uhridirektiivin positiivisista vaikutuksista huolimatta sen soveltamiseen on liittynyt sellaisia tiettyjä ongelmia, joihin on nyt annetulla uhridirektiivin muutosehdotuksella tarkoitus puuttua.

Lainsoveltajaviranomaisena käräjäoikeus luonnollisesti kannattaa yleisellä tasolla edellä muutosehdotusten perusteluissa ilmaistua tavoitetta ja kaikkia Suomen oikeusjärjestelmän

puitteissa toteutettavissa olevia toimia, joilla tavoitetta rikosuhrien aseman parantamiseksi yksilöidyiltä osin voitaisiin edistää.

Ehdotus aiheuttaisi toteutuessaan joitakin muutoksia Suomen esitutkintalakiin, rikosprosessisäännöksiin ja muun muassa rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annettuun lakiin.

Ehdotetut muutokset koskevat paljolti esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisen sekä tukipalveluiden tarjoajien, pääosin Rikosuhripäivystyksen, toimintavelvoitteita. Käräjäoikeus keskittyy lausumissaan niihin muutosehdotuksiin, jotka liittyvät tuomioistuinkäsittelyvaiheeseen.

Erityiset huomiot

Rikosvahinkojen korvaaminen (muutosehdotus 7)

Valtioneuvosto on eduskunnalle osoitetun kirjeen liitteenä olevassa muistiossaan ilmoittanut suhtautuvansa erittäin varauksellisesti uhrille suoritettavaa vahingonkorvausta koskeviin ehdotuksiin komission ehdottamassa muodossa (muutosehdotus 7). Valtioneuvosto on katsonut, että tulevissa neuvotteluissa tulisi pyrkiä siihen, että direktiivi sallii jatkossakin vahingonkorvausasian käsittelemisen rikosasian käsittelystä erillään, ja pyrkiä lisäksi pääsemään ratkaisuun, joka ei edellyttäisi kansallisen rikosvahinkolainsäädännön perusratkaisuiden muuttamista.

Käräjäoikeus yhtyy tähän Valtioneuvoston lausumaan varauksellisesta suhtautumisesta. Käräjäoikeus painottaa tältä osin Valtioneuvoston muistiossaan jo esiin tuomien seikkojen lisäksi, että käytännössä vahingonkorvausasian jättäminen käsiteltäväksi rikosasian käsittelystä erillisenä myöhemmässä riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyssä on pääsääntöisesti tapahtunut nimenomaan rikoksen uhrin omasta pyynnöstä ja hänen intressissään. Kysymys on usein esimerkiksi pahoinpitelyn tai liikennevahingon uhriksi joutuneen henkilön saamasta pysyvästä toiminnallisesta fyysisestä haitasta, kuten hermo- tai aivovammasta, tai arpien aiheuttamasta pysyvästä kosmeettisesta haitasta. Tämäntyyppisestä vammasta jäävä haitta-aste voi olla ainakin toiminnallisen haitan osalta lääketieteellisesti arvioitavissa vasta hyvinkin pitkän ajan, vuoden-vuosien kuluttua vamman syntymisestä. Aina ei ole vielä oikeudenkäyntihetkellä tiedossa, jääkö vammasta ylipäätään mitään pysyvää haittaa. Vahingonkorvausmäärän arvioiminen edellyttää edellä jo viitatuin tavoin lääkärin suorittamaa arviointia. Usein menetellään niin, että uhri vaatii rikosoikeudenkäynnissä korvausta muun muassa sairaanhoitokuluista, kivusta, särystä ja muusta tilapäisestä haitasta sekä kärsimyksestä, mutta varaa mahdollisuuden esittää vaatimuksen mahdollisen pysyvän haitan korvaamisesta myöhemmin eri oikeudenkäynnissä. Uhrin intressin mukaista ei tällöin ole se, että koko rikosoikeudenkäyntiä siirrettäisiin pahimmillaan vuoden-vuosien päähän, jotta voitaisiin varmistua siitä, onko pysyvää haittaa jäänyt vaiko ei. Se ei ole kenenkään asianosaisen edun mukaista, eikä se olisi aina lainsäädännön valossa mahdollista eikä kohtuullista. Esimerkiksi sellaisissa muistiossakin jo viitatuissa tapauksissa, joissa syytetty on

tutkintavankeudessa joutuisaa prosessia vapaudenmenetyksen vuoksi edellyttäen, oikeudenkäynti on pidettävä lain mukaan 14 vuorokauden kuluessa syytteen nostamisesta. Korvausvaatimusten jääminen käsiteltäväksi rikosoikeudenkäynnin jälkeen ei ole sinänsä kovin yleistä. Valtaosassa tapauksia korvaus uhrille määrätään maksettavaksi jo rikosasian käsittelyn yhteydessä. Jos uhri on vähävarainen, hän saa yleistä oikeusapua ja valtion varoista maksettavan lainopillisen avustajan myös mahdollisessa myöhemmässä siviilioikeudenkäynnissä.

Se, saadaanko rikosoikeudenkäynti pidetyksi ja siinä esitetty korvausvaatimus turvatuksi kohtuullisessa ajassa, on asia erikseen ja oma ongelmansa. Tältä osin käräjäoikeus viittaa Suomessa 1.10.2023 voimaan tulevaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muutokseen, jonka mukaan sellaisten rikosasioiden esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä on nopeutettu, joissa muun muassa pahoinpitelyn, seksuaalirikoksen tai vapaudenriiston uhri on alle 18-vuotias. Lapsiuhrien asemaan ja haavoittuvuuteen on kiinnitetty myös tarkasteltavana nyt olevassa direktiivimuutosehdotuksessa erityistä huomiota. Oikeudenkäynti on näissä tapauksissa 1.10.2023 lukien pidettävä 30 vuorokauden kuluttua syytteen nostamisesta. Tämä edesauttaa osaltaan tarkasteltavana nyt olevien muutosehdotustenkin tarkoituksena olevaa alaikäisen uhrin oikeutta saada korvausvelvolliselta vastaajalta tai tietyistä rikosvahingoista Suomessa vastuussa olevalta Valtiokonttorilta korvaus kohtuullisen ajan kuluessa. Valtiokonttorin korvausjärjestelmä ei voimassa olevan rikosvahinkolain mukaan kata kaikkia rikosvahinkoja.

Video- ja puhelinneuvottelut (muutosehdotus 8)

Muutosehdotus 8 liittyy muistiossa kerrotuin tavoin toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksiin, joita koskee voimassa olevan direktiivin 17 artikla. Ehdotuksen mukaan viranomaisten olisi voitava soveltaa mahdollisuuksien mukaan määräyksiä video- ja puhelinneuvotteluista ulkomailla asuvien uhrien rikosoikeudelliseen menettelyyn osallistumisen helpottamiseksi. Lisäksi ehdotetaan lisättäväksi uusi 4-kohta, jonka mukaan toimivaltaiset viranomaiset voisivat pyytää apua Eurojustilta ja siirtää sille tietoja muiden jäsenvaltioiden kanssa tehtävän yhteistyön toteuttamiseksi rajat ylittävissä tapauksissa.

Toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksia koskevaan 17 artiklaan tehtäisiin kaksi muutosta. Video- ja puhelinneuvotteluita koskevien määräysten osalta poistettaisiin viittaus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 29.5.2000 tehdyn yleissopimuksen määräyksiin. Lisäksi alakohta koskisi muutoksen myötä yleisesti uhrin osallistumista rikosoikeudelliseen menettelyyn, kun taas voimassa olevan b alakohdan sanamuoto koskee tällä hetkellä vain uhrien kuulemista. Toinen muutos koskisi yhteistyötä ja tiedonsiirtoa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten ja Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston Eurojustin välillä.

Käräjäoikeus toteaa, että edellä mainittu keskinäisestä oikeusavusta jäsenvaltioiden välillä annettuun yleissopimukseen olevan viittauksen poistamista koskeva ehdotus lienee tekninen muutos, kun yhteistyö muiden EU-valtioiden kanssa ulkomailla olevan kuultavan video- tai puhelinkuulemisen suhteen tapahtuu nykyisin rikosasioita koskevan eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä (EIO) annetun, osaksi kansallista lainsäädäntöä

saatetun direktiivin mukaisesti. Kun ehdotusta tarkastelee 17 artiklan nykyisen sanamuodon valossa, video- ja puhelinkuulemista koskevassa muutosehdotuksessa ei muilta osin vaikuta olevan kysymys lainsäädäntö- tai prosessikäytäntömuutoksiin tähtäävistä muutoksista. Ulkomailla oleskelevien henkilöiden videokuulemista käytetään sinänsä rikosoikeudenkäynneissä varsin paljon. Videokuuleminen rinnastetaan kansallisessa lainsäädännössä henkilökohtaiseen kuulemiseen.

Oikeus suojeluun rikosoikeudellisten menettelyiden aikana (muutosehdotukset 11 ja 12)

Muutosehdotuksilla 11 ja 12 ehdotetaan muutosta voimassa olevaan 23 artiklaan, joka koskee erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien oikeutta suojeluun rikosoikeudellisten menettelyiden aikana. Artiklaan esitetään tehtäväksi teknisluontoinen muutos viittauksella naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta annettuun direktiiviin sekä lisättäisiin uusi 4 kohta. Lisäyksellä turvattaisiin muistioon kirjatuin tavoin uhrien fyysinen turvallisuus rikosoikeudellisen menettelyn aikana lainvalvontaviranomaisten läsnäololla sekä välittömillä lähestymiskielloilla, lähestymiskielloilla ja suojelumääräyksillä.

Käräjäoikeus toteaa ehdotuksen jättävän avoimeksi sen, tarkoitetaanko tällä tosiasiallisesti sitä, että rikosoikeudenkäynneissä on ajateltu olevan jatkossa paikalla poliisi silloin kun käsiteltävänä on erityissuojelua tarvitsevaa uhria koskeva syyteasia, ja jos on, miten kyseiset läsnäoloa edellyttävät asiat valikoituvat, kuka on toimimisvelvollinen järjestämään läsnäolon ja miten yhteydenpito hoidetaan. Sikälikin jos poliisilla olisi resursseja tarjota tämänkaltaista läsnäoloa, ajatus poliisin läsnäolosta istunnossa ilman että syytetty on kiinniotettuna, tuntuu vieraalta. Käräjäoikeus tuo tältä osin jo tässä vaiheessa esiin sen, että ainakin Helsingin käräjäoikeudessa noudatettavan vakiintuneen käytännön mukaan pelkäävää uhria/asianomistajaa varten etukäteen tehtäviin kuulemisjärjestelyihin kuuluvat yleensä erillisen odotustilan järjestäminen uhrille, tämän tukihenkilölle ja avustajalle, näkösuojaa tarjoavan sermin hankkiminen saliin sekä tarvittaessa, sikäli jos asiasta etukäteen syyttäjän tai asianosaisten kautta on tuotu esiin uhkauksia tai muita viitteitä rauhattomuudesta istunnossa, käräjäoikeudessa työskentelevän vartijan pyytäminen saliin käsittelyn ajaksi. Istunnoissa tapahtuu tosiasiallisesti äärimmäisen harvoin väkivaltaisia tai suullisiakaan purkauksia. Suunnitelmissa tulisi lisäksi ottaa huomioon se lähisuhdeväkivaltatapauksissa tavanomainen tilanne, että esitutkinnan aikainen asetelma, jonka perusteella poliisi on esitutkinnassa saattanut tehdä uhrista suojelutarpeen arvioinnin, on voinut tuomioistuinkäsittelyyn mennessä muuttua ja asianosaiset jatkaa yhteiselämää keskenään.

Siltä osin kuin muistiossa on tältä osin mainittu lähestymiskiellot, käräjäoikeus viittaa 1.10.2023 voimaan tuleviin lähestymiskiellosta annetun lain muutospykäliin (202/2023), joilla on lisätty poliisin toimimisvelvollisuutta poliisin itsensä kiireellisenä määrättävissä olevan väliaikaisen lähestymiskiellon suhteen sekä lisätty lakiin pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle mahdollisuus hakea suojelua tarvitsevan uhrin puolesta käräjäoikeudessa väkivaltariskiarvion perusteella teknisin välineinen valvottua laajennettua lähestymiskieltoa. Siihen on mahdollista yhdistää uhrille annettava puhelin, jota kautta tulee varoitus, jos kieltoon määrätty on lähestymässä.

Lapsiuhrien oikeus suojeluun (muutosehdotus 13)

Muutosehdotus 13 koskee lapsiuhrien oikeutta suojeluun rikosoikeudellisten menettelyiden kuluessa tarkoituksin ottaa huomioon lapsen etu tilanteissa, joissa vanhempainvastuunkantaja on osallisena rikoksessa tai jos lapsiuhrien ja vanhempainvastuunkantajan välillä olisi mitä tahansa muita eturistiriitoja. Tällaisissa tilanteissa mikään suostumusta edellyttävistä toimista ei edellyttäisi vanhempainvastuunkantajan suostumusta.

Muutosehdotus jättää avoimeksi sen, viitataanko tällä mahdollisesti poliisin ja lastensuojelutyöntekijöiden yleisiin velvollisuuksiin lapsen suojelemiseksi kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen huoltaja/huoltajat eivät voi suojelua tehdä tai joissa suojelua tarvitaan heitä vastaan. Muutosehdotuksessa mainittu eturistiriita lapsen ja vanhempainvastuunkantajan välillä otetaan jo nykyisin huomioon lakisääteisellä velvollisuudella hankkia viranomaisen toimesta lapselle edunvalvojan sijainen. Velvollisuus tähän on otettu huomioon jo esitutkintalaissa, jossa olevan säännöksen mukaan poliisin on ryhdyttävä jo esitutkinnan aikana toimenpiteisiin edunvalvojan sijaisen hankkimiseksi. Se tapahtuu siten, että pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka voi olla myös syyteharkintaa tekevä syyttäjä, tekee käräjäoikeudelle hakemuksen. Edunvalvojan sijainen voi tulla määrättäväksi myös tuomioistuinkäsittelyvaiheessa, jos esimerkiksi lapsen toisella huoltajalla oleva eturistiriita ilmenee vasta tuossa vaiheessa. Käytäntönä on ollut käräjäoikeuden taholta kuulla huoltajia edunvalvojan sijaisen määräämisestä sekä viranomaisen esittämästä henkilöstä. Sikäli jos nyt tarkasteltavana oleva muutosesitys tarkoittaisi sitä, että tämä huoltajien kuuleminen edunvalvojan sijaista määrättäessä jäisi pois, helpottaisi se luonnollisesti määräämisprosessia, vaikkakin se toisaalta olisi vastoin tuomioistuinasioissa noudatettavaa kuulemisperiaatetta. Huoltajien kuuleminen ei sinänsä ole käytännössä ollut erityisen ongelmallista, vaikkakin tavoittamisongelmia on voinut esiintyä.

Uhrin oikeus tiedonsaantiin ja apuun tuomioistuimessa (muutosehdotus 6)

Muutosehdotus 6 koskisi ehdotettavan uuden 10 a artiklan mukaan oikeutta apuun tuomioistuimessa ja uuden 10 b artiklan mukaan oikeutta oikeudenkäyntimenettelyn aikana tehtyjen päätösten uudelleentarkasteluun.

Viimeksi mainittu maininta oikeudesta päätösten uudelleentarkasteluun on terminä ja menettelynä oikeudenkäynteihin liittyen vieras. Muistiossa selostetuista seikoista on pääteltävissä, että sillä tarkoitetaan oikeutta vaatia käräjäoikeudessa tehtyjä oikeudenkäyntimenettelyä koskevia, uhriin liittyviä ratkaisuita käsiteltäväksi uudestaan esimerkiksi uusia perusteita esittämällä. Mainitunlaiset ratkaisut ovat voineet koskea esimerkiksi tulkkausta ja suojelutoimenpiteitä. Sillä ei siis tarkoiteta varsinaisia käsiteltävänä olevaa asiaa koskevia esimerkiksi, nimetyn todisteen eväämisestä tai oikeudenkäyntiväitteestä annettuja ratkaisuita, joihin saa mahdollisin todisteluratkaisuita koskevin poikkeuksin hakea muutosta vasta pääasian ratkaisuun myöhemmin muutosta valittamalla haettaessa. Muutosehdotuksessa on tältä osin muistutettu, että uhreille olisi viipymättä ilmoitettava tietyistä oikeudenkäynnin aikana tehdyistä heihin suoraan vaikuttavista päätöksistä ja että heillä olisi oikeus tällaisten päätösten uudelleentarkasteluun. On sinänsä selvää ja tuomioistuimissa noudatettavan kuulemisperiaatteen mukaista, että uhreille ilmoitetaan aina heitä koskevista ratkaisuista. Muistiossa on viitattu voimassa olevan uhridirektiivin artikloihin, jotka koskevat muun muassa tulkkauksen tai käännöksen antamatta jättämistä koskevan päätöksen riitauttamista, ja 10 b artiklan 2 kohtaan, jossa on viittaus määrittämiseen kansallisen oikeuden mukaan. Oikeus tulkkaukseen ja kirjallisen käännöksen saamiseen ainakin tuomiosta on sinänsä vahva, kansallisen lainsäädännön takaama asianosaisen oikeus, Siitä ei oletettavasti juurikaan voida antaa sellaisia negatiivisia ratkaisuita, joita koskien tulisi voida vaatia oikaisua, kannella tai hakea muutosta muilla keinoin.

Muutosehdotuksen 6 mukaan uhreille tulisi tarjota tietoja ja emotionaalista tukea tuomioistuimen tiloissa. Käräjäoikeus toteaa, että mikäli tällä tarkoitetaan sensitiivistä uhrin kohtelua ja prosessista sekä muun muassa avustajan hankkimista ja tukipalveluita koskevista oikeuksista tiedottamista sekä asiallista, viipymättä suoritettavaa uhrin esittämiin kysymyksiin vastaamista, ei ehdotus aiheuta muutoksia lainsäädäntöön eikä käytäntöön asiakaspalveluperiaatteissa tuomioistuinlaitoksessa. Neuvonta- ja tiedottamisvelvollisuus koskee yhtä lailla vastaajaa ja todistajia. Tuomioistuinten roolia suhteessa asianosaisiin ja muihin kuultaviin leimaa puolueettomuus. Asianomistaja kutsutaan käräjäoikeuteen kuultavaksi vakiomuotoisella, oikeusministeriössä laadittujen tekstipohjien mukaisella kutsukirjeellä, joka sisältää tiedot istunnon ajankohdasta ja paikasta sekä tiedon läsnäolovelvollisuudesta ja poissaolon seurauksista. Kutsun liitteenä annetaan kutsuttavalle ohjeita, joissa kerrotaan muun muassa oikeudesta käyttää oikeudenkäyntiavustajaa, tukihenkilöä ja asiamiestä. Lisäksi ohjeissa kerrotaan oikeudesta saada esitutkintapöytäkirja ja mahdollisuudesta saada ennakolta korvausta matkakustannuksista.

Jos uhrilla on avustaja jo kutsuvaiheessa, tiedottaminen uhrille ja uhrin taholta käräjäoikeuteen mahdollisista kuulemisjärjestelyistä hoidetaan Helsingin käräjäoikeudessa käytännössä täysin avustajan kautta. Jos avustajaa ei ole, uhrin kanssa on oltava kutsuvaiheessa yhteydessä kirjallisesti/sähköpostitse ja tarvittaessa puhelimitse. Yhteyttä otetaan ainakin silloin, jos esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on arvioinut uhrin olevan erityisen suojelun tarpeessa, ja uhrin henkilöstä tai asian laadusta johtuen tarpeen mukaan muutoinkin. Tällöin on kartoitettava mahdolliset erityisjärjestelyiden tarpeet, informoitava

uhria hänen oikeuksistaan sekä ohjattava uhri tarpeen mukaan viimeistään tässä vaiheessa avustamis- ja/tai tukipalveluiden piiriin.

Ainakin Helsingin käräjäoikeudessa on jo vuosien ajan toisinaan käytetty lähinnä seksuaalirikosjutuissa ja muun muassa vakavahkoissa väkivaltajutuissa tapauskohtaisesti muokattavissa olevia kutsuja/tiedotteita, joissa käsitellään yksityiskohtaisemmin asianomaista yksittäistä rikosasiaa, tulevaa istuntokäsittelyä ja uhrin lainmukaisia oikeuksia. Näitä tiedotteita on laadittu erikseen myös huoltajille silloin kun asianomistaja on ollut alaikäinen.

Edellä selostetun tuomioistuimen suorittaman tiedottamisen ja sen muutostarpeiden suhteen käräjäoikeus viittaa oikeusministeriön aikanaan asettaman työryhmän ”Rikoksen uhrin tiedoksisaannin edistäminen” suosituksia koskevaan julkaisuun (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 23/2016), jossa oli uhridirektiivin velvoitteiden mukaisten säädösmuutosten voimaantulon (1.3.2016 - SK 10–19/2016, EV 83/2015 vp, LaVM 4/2015 vp, HE 66/2015 vp) jälkeen esitetyistä suosituksista ja ehdotuksista. Työryhmä totesi jo tuolloin, että tapaa, jolla uhri/asianomistaja kutsutaan kuultavaksi, olisi syytä kehittää uhrin tarpeet entistä paremmin huomioon ottavaksi. Direktiivin artiklan 4 oli katsottu edellyttävän yksilöllistä ja proaktiivista lähestymistapaa. Kutsujen yhteydessä lähetettäviä ohjeistuksia tulisi tarvittaessa täydentää yksilöllisellä, yksityiskohtaisemmalla tietojen antamisella kirjallisesti tai puhelimitse. Näin olisi syytä toimia aina kun uhrin erityistarpeet ja henkilökohtaiset olosuhteet sitä edellyttävät riippumatta siitä, onko uhri esitutkinnassa arvioitu erityisen suojelun tarpeessa olevaksi henkilöksi. Kutsun yhteydessä lähetettävään ohjeistukseen tulisi lisätä tietoa uhrin oikeuksista ja mahdollisuuksista erilaisiin järjestelyihin uhrin suojaamiseksi. Työryhmä oli päivittänyt ohjeistuksesta ehdotuksensa, joka oli liitetty raporttiin. Ohjeissa oli aiempaa selvemmin pyritty tuomaan esiin asianomistajan oikeus avustajaan ja tukihenkilöön sekä järjestelyt, joita tuomioistuimessa voidaan tehdä uhrin suojaamiseksi. Lisäksi kustannusten korvauksiin liittyvää ohjeistusta oli selkiytetty. Työryhmän raporttiin oli kirjattu työryhmän katsovan, että oikeusministeriön tulisi varmistaa, että oikeusviranomaisten käytössä olisi myös tarpeenmukaiset ja ajantasaiset käännösversiot oikeushallinnon keskeisistä lomakkeista, kuten tuomioistuinten kutsuista ja niiden liitteistä. Jos uhrilla ei ole avustajaa, riittävästä tiedottamisesta olisi työryhmän raportin mukaan huolehdittava kyseiseen yksittäistapaukseen soveltuvalla tavalla. Jos tiedottaminen hoidetaan kirjallisesti, asiaa käsittelevän tuomarin ja/tai käräjäsihteerin yhteystiedot olisi syytä kertoa maininnoin, että heihin voi tarvittaessa ottaa yhteyttä ja kysyä lisätietoja esimerkiksi mahdollisista erityisistä kuulemisjärjestelyistä ja avustamisesta. Työryhmä oli raportissaan viitannut tulevaan hyvien käytäntöjen työryhmään, joka voisi koota tietoa siitä, miten uhrinäkökulma on huomioitu paikallisesti tuomioistuimissa kutsuissa ja oikeudenkäyntien järjestelyissä. Lisäksi oli katsottu, että hyvien käytäntöjen hyödynnettävyyttä tulisi edistää seminaari- ja koulutustilaisuuksissa valtakunnallisesti ja alueellisesti. Tuomareiden ja syyttäjien riippumattomuuden vuoksi hyvien käytänteiden omaksumista olisi edistettävä myös osana paikallisia laatuhankkeita ja käsikirjoja, jotka tähtäävät rikosasioiden työprosessien yhtenäistämiseen ja kehittämiseen.

Oikeusministeriö ei ole vuoden 2016 jälkeen päivittänyt tuomioistuinten rikosasiakirjapohja järjestelmään Sakari-Notesiin edellä viitatun työryhmän raportin tekemän ehdotuksen mukaisia tai muunkaanlaisia selkokielisempiä ohjeita. Aihetta siihen olisi. Lainsäädäntömuutoksia tämä ei sinänsä edellytä. Ministeriön kyseiset tehtävät ovat vuoden 2020 alusta lukien siirtyneet Tuomioistuinvirastolle. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan lomakemuutoksia ei ole tehty, koska viime vuodet tuomioistuinlaitoksessa on odotettu siirtymistä kokonaan sähköiseen Aipa-järjestelmään. Tällä tietämää se tapahtuu rikosasioissa keväällä 2024.

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole muutosehdotuksesta kommentoitavaa.

Sirpa Pakkala

laamanni

Laatinut käräjätuomari Maritta Pakarinen